

“Tühi tuba” ehk eneserefleksioon ja visuaal-tekstuaalne juhtumiuuring hingelise abi andmise õpetamisest ja õppimisest

Piret Paal

Salzburgi Paracelsuse Meditsiiniülikooli
palliativse ravi instituudi juhataja
piret.paal@pmu.ac.at

Teesid: Maailma Terviseorganistatsiooni nägemuse kohaselt on spirituaalsus inimeksistentsi lahutamatu osa. Spirituaalsust nähakse isegi inimese kõikehõlmava olemusena, mis nõuab väärtustamist ja austust. Spirituaalsus on tihedalt seotud tähenduse otsimise, sidususe mõistmise ja kuuluvuse tunnetamise ning kogemisega. Artiklis uuritakse, kas ja kuidas on võimalik õpetada ja õppida hingelise abi andmist, kui inimene oma sõnade kohaselt ei ole spirituaalne. Üliõpilase eneserefleksioonil põhinev juhtumiuuring on teoreetiliselt ajendatud Ricoeuri narratiivse mõtestamise ja eluküsimustele selgituste otsimise teooriast. Tegemist on visuaal-tekstuaalse juhtumiuuringuga, milles seletatakse lahti ka valitud refleksiooni- ja analüüsimeetodi sobilikkus emotsionaalsete, sotsiaalsete ja usundiliste kogemuste talletamisel ja mõtestamisel.

Märksõnad: hingehoid, palliativravi, spirituaalsus, tervis

Sissejuhatus ja mõisted

Aastatel 1983–1984 toimusid Maailma Tervishoiuassambleel (WHA) elavad arutelud tervise defintsiooni ja spirituaalsuse tähtsusest tervisega seoses. Mõistel *spirituaalsus* (ingl *spirituality*) on rahvusvahelises arusaamas tervisest ja tervishoiupoliitikas diplomaatiline tähtsus. Hingelise abi andmine (ingl *spiritual care*) võeti Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) liikmesriikide poolt direktiivina riiklikesse ja globaalsetesse tervisestrateegiasse (Peng-Keller 2019). Maailma Terviseorganistatsiooni nägemuse kohaselt on spirituaalsus inimeksistentsi lahutamatu tähendust andev osa (Peng-Keller & Winiger *et al.* 2022) ning seega on spirituaalsusel ja hingelise abi andmisel oluline roll nii haiguste ennetamisel, haiguste ravis, taastustavis kui ka palliativses ravis.

Spirituaalsus ja hingelise abi andmine palliatiivrais

Maaailma Terviseorganisatsiooni palliatiivse ravi definitsioon (2002) juhib selgesõnaliselt tähelepanu raske haigusega inimeste hingelise toetamise vajadusele. Palliatiivne ravi on aktiivne, laiahaardeline ja terviklik ravi olukorras, kus haigust parandav ravi ei ole võimalik. Palliatiivse ravi peamiseks eesmärgiks on saavutada patsiendi ja tema lähedaste parim võimalik elukvaliteet (Suija & Suija 2008; Paal & Krikmann *et al.* 2022). Palliatiivne ravi tegeleb füüsiliste, sotsiaalsete, vaimsete ja hingeliste kannatuste ennetamise ja leevendamisega. Palliatiivse ravi ja hingelise abi põimunud olemus saab selgeks ka tervise-ga seotud kannatuste kontekstis (Paal & Krikmann *et al.* 2022). Kaasaegse palliatiivse ravi teerajaja Cicely Saunders lisas märkustesse palliatiivse ravi kohta ka hingelised kannatused. Saunders (1988) võttis kasutusele termini *totaalne valu*, et kirjeldada inimeste mitmemõõtmelist kannatust, mis hõlmab kehalise, emotsionaalse, sotsiaalse ja hingelise abi vajadust. Seega on oluline rõhutada, et hingelise abi andmine on palliatiivse ravi keskne element (Best & Leget *et al.* 2020).

Spirituaalsus kui isiklik kogemus

Wilfred McSherry ja Joanna Smith (2012) kirjeldavad spirituaalsust kui midagi sügavalt isiklikku. Spirituaalsust nähakse osana inimesest, isegi inimese kõikehõlmava olemusena, mis nõuab väärtustamist ja austust. Et edendada hingeliste vajaduste äratundmist ja hingelise abi rakendamist palliatiivses ravis, on Euroopa Palliatiivse Ravi Liit (EAPC) pakkunud välja järgneva töödefinitsiooni:

*Spirituaalsus on inimelu dünaamiline mõõde, mis hõlmab seda, kuidas inimesed (individuaalselt ja kogukonnas) väljendavad ja/või otsivad tähendust ja kogevad üleloomulikku ning kuidas nad seostavad hetke iseenda, oma lähedaste, looduse, märgilise ja/või pühaga. (EAPC töөрühm, Nolan & Saltmarsh *et al.* 2011, tõlge: Paal 2022)*

EAPC (2011) definitsiooni kohaselt on spirituaalsus tihedalt seotud tähenduse otsimise, sidususe mõistmise ja kuuluvuse tunnetamise ning kogemisega. Individuaalse tähenduse otsimise seisukohalt on hingelist heaolu peetud keskseks terviseteguriks (Chuengsatiansup 2003). Wilfred McSherry ja J. Smithi (2012: 117) sõnul on selle põhjuseks see, et kultuurilised, usundilised ja hingelised väärtused ja arusaamad mõjutavad tugevalt seda, kas ja mil määral nähakse

elus mõtet ja kuidas läbielatud tõlgendatakse. Inimese hingeline tasakaal võib pakkuda tuge ja jõudu keerulistel aegadel ning olla abiks haigusega toimetulekul (*ibid.*: 117). Lisaks ilmalikule hingelisele heaolule, mille keskmes on vajadus isikliku terviklikkuse ja ühtekuuluvuse järele, ei tohiks tähelepanuta jätta religioosset spirituaalsust, mida iseloomustavad kogukonda kuulumine ja usk üleloomulikku.

Käesolevas artiklis käsitletlen küsimust, kas ja kuidas on võimalik õpetada ja õppida hingelise abi andmist, kui “tuba on tühi”, ehk kui inimene oma sõnade kohaselt ei ole spirituaalne. Tegemist on visuaal-tekstuaalse juhtumiuuringuga, milles analüüsitakse ka valitud kogumis- ja analüüsimeetodi sobilikkust emotsionaalsete, sotsiaalsete ja usundiliste kogemuste talletamisel ja mõtestamisel. Käesolev uurimus, sh juhtumiuuring on teoreetiliselt ajendatud Paul Ricoeuri narratiivse mõtestamise ja eluküsimustele selgituste otsimise teooriast (Ricoeur 1991), ning kuna minul kui uurijal on selles keskne roll, otsustasin hermeneutilise tsükli põhimõtteist lähtuvalt oma positsiooni määratlemise ja uurija aruande kasuks. Selline lähenemine tundub uurimusküsimust silmas pidades otstarbekam kui erinevate uurijate kaasamine hermeneutilisse ringi. Iteratsioon *uurija – lai em kontekst – uuritav* võimaldab analüüsi kaasata ka uurija praktilise (õppetöö) ja teoreetilise (teadustöö) kogemuse. Hermeneutilise tõlgendamise printsüübist lähtuvalt sisaldab käesolev artikkel autori positsiooni kirjeldust, õpetamise meetodi kirjeldust ja üksikjuhtumi kontekstualiseerimiseks ka uurija ja laiema kogukonna juhtumiuuringuid.

Meetodi kirjeldus

Juhtumiuuring on ühe konkreetse üksuse (pildi/sõnade) kontekstist lähtuv mitmekülgne süvaanalüüs. Tegemist on ühe inimese kogemustega, mida analüüsitakse uurimisküsimusest lähtudes. Juhtumiuuringu meetodika on lähenemisviis, mille abil uurijad saavad uurida keerulisi nähtusi nende kontekstis, see on väärtuslik meetodika tervishoiu- ja sotsiaalteaduste, aga ka hariduse jaoks, et edendada teooriat, hinnata programme ja töötada välja sekkumise teenuseid (ingl *interventions*). Juhtumiuuringu meetodikal on oma ülesehitus, andmekogumis- ja analüüsimeetodid ning see areneb pidevalt edasi (de Vries 2020).

Sõnastamine piltide abil

Siinses juhtumiuuringus kasutatakse visuaal-tekstuaalset lähenemist piltide abil (ingl *photo elicitation*) eneserefleksiooni otstarbel, et aidata sõnastada

inimese spirituaalset kuuluvust oma kogemustele, väärtushinnangutele ja töökspidamistele toetudes. Algselt John Collieri (1957) poolt välja töötatud tehnika põhineb lihtsal ideel, kus intervjuule lisatakse foto, mida kasutatakse, et kutsuda esile kommentaare ja arutelu. Piltide abil lähenemise või sõnasutamise eeliseks peetakse ka selle intervjuutehnika võimet murda osalejate (aga ka uurijate) ette antud raame. Nimelt on fotodele omistatud võime aidata osalejatel näha oma tuttavaid ja igapäevaelu uues valguses (Williams & Whitehouse 2015).

Tõlgendamine

Käsitletava juhtumi tõlgendamiseks otsustasin kasutada fenomenoloogilishermeneutilist tsüklit. Olemas olemise (sks *Da Sein*) fenomenoloogia on hermeneutika selle sõna algses tähenduses ja tähistabki tõlgendamistööd (Heidegger 1927/2011: 32). Hermeneutika võtmekontseptsiooniks on hermeneutiline ring või tsükel. See viitab ideele, et tõlgendusaktid on tsüklilised protsessid. Filosoofid Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher ja Martin Heidegger mõistsid, et me ei saa mõista osa, mõistmata tervikut, kuid me ei saa mõista ka tervikut, mõistmata selle osi (Inwood 2000: 89). Sel viisil nõuab fenomenoloogiline uurimine andmete iteratiivset ehk järkjärgulist analüüsi, mis liigub osalejate aruannete vahel edasi-tagasi, et mõista nende kogemusi. Uurija liigub fenomenoloogilise või siseringi positsiooni ja tõlgendava või vaatleva positsiooni vahel. Selline edasi-tagasi liikumine algab iga indiviidi aruande vaatlemisega. Siinses artiklis esitatakse nii uurija (käesoleva artikli autor), uuritava (üksikjuhtumi looja) kui ka õenduse eriala üliõpilaste üldisel tagasisidel põhinev aruanne.

Positsioneerimine

Algselt pärineb termin *positsioneerimine* (ingl *positioning*) Brownyn Daviesilt ja Rom Harrélt (1999), kes on kirjeldanud positsioneerimist kui suhtlusel põhinevat lähenemisviisi, kus inimesed osalevad vestlustes kui jälgitavad, ent samas ka subjektiivselt sidusad osalejad ühiselt toodetud tõlgendustes (Davies & Harré 1999: 37). Enam ei peeta asjakohaseks, kui uurija laseb andmetel rääkida enda eest. Selle asemel soovitatakse tõlgendavatel uurijatel näidata, kuidas tähendused *luuakse* nii seoses intervjuu keskkonnaga kui ka selle sees (Ritchie & Rigano 2001: 755).

Eneserefleksioon ja sõnastamine piltide abil loengukursusel “Spirituaalsus ja hingelise abi andmine”

Eneserefleksiooni ja piltide abil sõnastamist kui didaktilist meetodit olen kasutanud oma ülikoolis Austrias loengukursusel “Spirituaalsus ja hingelise abi andmine”. Varasemad uurimused (Paal & Helo *et al.* 2015; Jones & Paal *et al.* 2021) on rõhutanud just isikliku spirituaalse seisundi kirjeldamise olulisust ja spirituaalse kuuluvuse sõnastamise vajadust lähtuvalt oma kogemustest ja väärtushinnangutest. Spirituaalsusega seotud kogemuste sõnastamine on keeruline, kuna tegemist on teoreetilise mõistega. Selleks et patsientidega vastavatest teemadest rääkimist hõlbustada, on välja pakutud erinevaid suhtlusmudeleid, mille kasutamise tõhusus ei ole aga alati kinnitust leidnud, sest mudelid, mis toimivad ühes kultuurikontekstis, võivad teisel mõjuda kentsakalt, isegi suhtlust pärssivalt (Best & Leget *et al.* 2020). Tervishoiutöötajate olemasoleva võimekuse kaasamine on koolitustel esmatähtis. Koolitustel on oluline osa olemasoleva võimekuse tunnustamisel, sobivate lugude kasutamisel, keelekasutusel, mis teeb hingelise abi andmise arusaadavaks, ning ka omaenda spirituaalsusega seotud teadlikkuse suurendamisel (Jones & Washington *et al.* 2022).

Eneserefleksiooni ülesandena olen palunud üliõpilastel enne loengusaalis kokkusaamist valida välja autoriõigustega (ise tehtud) foto, mis aitab kirjeldada spirituaalsuse tähendust, ning lisaks palunud lühidalt sõnastada, mida spirituaalsus nende jaoks tähendab (sks *spirituelle Beheimatung*). Nii foto kui ka tekst on mõeldud veebipõhises õppekeskkonnas jagamiseks ning teistele kursusekaaslastele lugemiseks ja kommenteerimiseks. Ideaaljuhul on üliõpilased enne loengut tutvunud ka kohustuslikku kirjandusega (Brandstötter & Grabenweger *et al.* 2021).

Uurimise eetika

Üliõpilaste uurimusse kaasamiseks küsiti luba Salzburgi eetikakomiteelt. Üldiseid eetikajuhiseid järgides on juhtumiuuringuga seotud üliõpilaselt küsitud ja saadud kirjalik luba nii pildi kui ka teksti eesti keeles avaldamiseks. Üldise aruande kirjeldamiseks kasutatud foto (kollaaž) on varem ilmunud üliõpilaste nõusolekul vastavateemalise blogi illustratsioonina (Paal 2021). Uuriija refleksiooniga seotud foto autoriõigused kuuluvad käesoleva artikli autorile.

Analüüs

Analüüs algab uurija positsioneerimisega (vt ptk *Tähenduse loomine: uurija positsioon*). Iteratsiooni ehk järkjärgulise menetluse eesmärgil sõnastan pildi abil esmalt oma spirituaalsuse (vt ptk *Uurija aruanne*), seejärel teen kokkuvõtte tudengite piltide ja tekstide põhjal (vt ptk *Üliõpilaste tagasisidel põhinev aruanne*) ning kolmandaks esitan juhtumiuurimiseks valitud näite (vt ptk *Uuritava aruanne ehk juhtumi "Tuba on tühi" kirjeldus*). Sellele järgneb juhtumi detailsem analüüs (vt ptk *Visuaal-tekstuaalne süvaanalüüs*) hermeneutilise tsükli põhimõtetest lähtuvalt.

Tähenduse loomine: uurija positsioon

Šveitsis läbi viidud uurimuses (von Dach & Osterbrink 2013) kirjeldati spirituaalsust kui kohustust ja võimalust "olla tähelepanelik enda, oma kaasnimeste ja maailma suhtes". Olen arvamisel, et spirituaalsus ja spirituaalse võimekuse (ingl *capacity*) arendamine taandub narratiivsele mõtestamisele, eluküsimustele selgituste otsimisele ja võimaluste leidmisele, mis Paul Ricoeuri sõnul on alati inimese ja maailma (ingl *referentiality*), inimese ja inimese (ingl *communicativity*) ning inimese ja iseenda (ingl *self-understanding*) vahendamine (Ricoeur 1991: 27–28). Oskus mõtestada kõiki neid tasandeid aitab meil liikuda tühjusest võimekuse suunas (ingl *from void to capacity*), mis teisest küljest tähendab, et see võimaldab kasvamist isiksusena. See omakorda toetab võimet mõista, et asjad, mida me teeme ja ütleme või mille tegemist ja (välja) ütlemist väldime, on ühtviisi olulised. Samamoodi mõistmine, et tegemata jätmine ja lihtsalt olemas ja kohal olemine võib olla kõige olulisemaks hingelise abi andmise viisiks (Nolan 2012).

Spirituaalsuse ja hingelise abi andmise õpetamine ja koolitusprogrammi väljatöötamine nii, et see oleks (tulevastele) tervishoiutöötajatele vastuvõetav, on olnud pidev töö ja muutustega kaasa minemine. Järjepidev tagasiside ja eneseanalüüs on aidanud koostada programmi, mis sobib minu kui õppejõu teadmiste, kogemuste ja maailmavaatega. Õppejõu ülesanne olla ehe ja aus mistahes teemat käsitledes. Kanada uurijate tehtud kirjandusülevaatestki (Wondwossen Fantaye & Kitto *et al.* 2022) selgus, et hinnatud õppejõud annab tagasisidet, tal on suurepärased suhtlemis- ja organiseerimisoskused ja ta on hea juhendaja. Lisaks on õppejõu ülesanne stimuleerida, olla kirglik ja entusiastlik ning luua õppimist toetav keskkond. Üliõpilaste hinnangud aga ka suuline ja kirjalik tagasiside on loetletud kriteeriumite osas olnud julgustav.

Uurija aruanne

Foto 1. "Korfu – jumalate aed".

Minu valitud pilt (vt foto 1) kirjeldab loodust jumalate aias Korfu saarel Kreekas. Käesoleval pildil olen veetnud päeva, matkates üksi looduskaitsealal düüni- mere ja järve vahel. Olen istunud maha, nosin küpsist (söögil ja söömisel on spirituaalne tähendus) ja lonksan vett. Minu ees laiuvad liivakünkad. Tegemist on sisevaatlusega, ma olen keset lõõskavat päikest roninud liivakuhjadest üles ja ma tean, et ma olen teel. Samas ei soovi ma mitte midagi muud, olen absoluutselt õnnelik just selles hetkes. Sel hetkel on mu olemine täiuslik. Hingeline heaolu sünnib eneseületamisest, vanade sarnaste retkede mälestustest ning sellest, et on aega olla looduses ja maastik on nii eriline. Minu üleloomulikud kogemused sünnivad tundest, et mina olen erakordselt väike ja maailm on erakordselt võimas, aga mina olen see, kes seisab maa ja taeva vahel.

Üliõpilaste tagasisidel põhinev aruanne

Üliõpilaste fotodel on enamasti kujutised nähtamatutest inimestest (neist endast), kes seisavad keset elu: peateel, sillal, keset järve, mäe otsas. Mõnikord on nähtavus piiratud udu või kaduva valguse tõttu või on valguse mängust sündinud vikerkaar. Spirituaalsust kogetakse matkates, järvel, merel, mägede tippudel. Olukordades, kus ollakse pooltel teel kuhugi ja peatatakse, et puhata ja nautida. Looduskogemuste kõrval on harvem näha inimesi: linnameelu,

inimestevahelisi suhteid, intiimseid generatsioonide kokkupuutumisi. Piltidel kujutakse loomi: koeri ja kasse. Harvem on neil näha kristlikke motiive, ehitisi, ühiseid koosviibimisi, aga ka kodus koos perega olemist. Kodu asemel kasutatakse pilti teokarbist (sks *mein Schneckenhaus*).

Foto 2. Kollaaž üliõpilaste spirituaalsust kujutavatest piltidest.

Kuna tegemist on teistele näitamiseks mõeldud piltidega, siis oletatavasti ei taheta jagada väga isiklikke hetki, tundeid ja väärtushinnanguid. Piltide juurde lisatud tekstides lisatakse, et kogu spirituaalsus ei mahu ühele pildile. Tekstides väljendatakse ka religiooni, kodu ja lähedaste olulisust. Jutustatakse lugusid üleloomulikest hetkedest või kogemusest, mille keskseks teemaks on valgus, mis aitab näha looduse ilu; aga ka pereliikmetega seotud momendid, nagu näiteks mõne lähedase pereliikme sünni või surmaga seotud kogemus.

Uuritava aruanne ehk juhtumi “tuba on tühi” kirjeldus

Foto 3. “Tühi tuba”.

Süvaanalüüsiks valitud juhtumiuuringu esitas loengukursusel üks üliõpilastest. Ta kirjutas oma refleksioonis järgnevat:

Kui ma esimest korda nägin küsimust, et ma peaksin kirjeldama oma spirituaalset kuuluvust, olin ma hämmingus. Ma ei ole end kunagi pidanud spirituaalseks inimeseks. Mul ei ole ju midagi pistmist religiooniga, olen sellest viimastel aastatel teadlikult eemaldunud. Ja ma pean end ka sellest hoolimata üsna ratsionaalselt mõtleva inimeseks. Seepärast ka pilt tühjast toast, mis väljendab tühjust minu peas teemaga seoses.

Pärast artikli uurimist¹ ja spirituaalsuse määratlemist millekski enamaks kui “lihtsalt religioon” ja kui iga isiksuse osa, mõtlen ma oma “hingelise kodu” üle uuesti järele. Pilt on tehtud enne meie korterisse kolimist. See sümboliseerib uut algust mõtetega, mis mul on enda spirituaalsuse kohta.

Visuaal-tekstuaalne süvaanalüüs

Eelnevalt näiteks toodud juhtumiuuringu visuaal-tekstuaalne süvaanalüüs näitab, et uuritava jaoks on olulised kolm aspekti: spirituaalsuse kui isikliku kogemuse sõnastamise raskus, teadlik eemaldumine religioonist ning enese nägemine ratsionaalselt mõtleva inimesena. Uuritav ei oska spirituaalsuse mõiste kui isikliku kogemusega midagi peale hakata. Selle tulemusena ka “pilt tühjast toast, mis väljendab tühjust minu peas”.

“Mul pole midagi pistmist religiooniga, ma olen sellest teadlikult eemaldunud” on tõdemus, milles uuritav ütleb, et tal pole midagi pistmist religiooniga, kuid samas kirjeldab see lause uuritava minevikku. Võib oletada, et ta on kuulunud religioossesse kogukonda. Tema praegune isiklik väljakutse on teadlik religioonist eemaldumine.

Tõdemus “ma olen ratsionaalne inimene” määratleb uuritava positsiooni, milles ta vastandab ennast kui ratsionaalset inimest metafüüsiliselt orienteeritud inimesega, kes võiks olla huvitatud spirituaalusest.

Muutus uuritava hoiakus toimub pärast kohustusliku kirjanduse lugemist. Ratsionaalse inimesena on ta õppinud, et “spirituaalsus on midagi enam kui “lihtsalt religioon” ja spirituaalsus on iga isiksuse osa”. Spirituaalsuse tõlgendus, milles esimesel kohal on isiklik kogemus, võimaldab uuritaval, kel “pole midagi pistmist religiooniga”, mõista spirituaalsust inimese elule mõtet andvat dimensioonina.

Uuritav naaseb tagasi pildi juurde ja pilt, mis enne väljendas tühjust, on nüüd võimalus. Pildil paistab tuppa valgus läbi suure akna. Tekstist lähtub, et pilt, mis enne tähistas “tühjust peas” on nüüd äsja soetatud korteriga seotud “uue alguse” võimalus. Uue tähenduse saanud pildi abil sõnastab uuritav ka eesmärgi: *hakkan ehitama oma hingelist kodu.*

Arutelu

Artikli alguses esitatud küsimusele, kas ja kuidas on võimalik õpetada ja õppida hingelise abi andmist, kui “tuba on tühi” ehk kui inimene oma sõnade kohaselt ei ole spirituaalne, annab käesolev juhtumiuuring optimistliku vastuse. Juhtumiuuring näitab, et visuaal-tekstuaalne eneserefleksioon kui intervjuutehnika, käesoleva uurimuse kontekstis ka kui didaktiline lähenemisviis väga isiklikule teemale, on hea võimalus saada ülevaade uuritava positsioonist, tema isiksust ja mõtlemist mõjutavatest kogemustest, aga ka arengust, mis – nagu meetodit kirjeldades tõdetud – aitab murda ette antud raame. Käesolev juhtumiuuring

näitab, et taoline tekstilis-pildiline refleksioon aitab isegi sõnastada uued eesmärgid, milles “tühi tuba” muutub võimaluseks “hakata ehitama on hingelist kodu”.

Meetodiga “sõnastamine piltide abil” seotud eetilised ja kultuurilised väljakutsed

Nagu ka varasemad uurimistööd (Williams & Whitehouse 2015), näitab käesolev juhtumiuuring, et visuaal-tekstuaalne kogumismeetod on sobilik emotsionaalsete, sotsiaalsete ja usundiliste kogemuste talletamiseks ja mõtestamiseks. Vastaja poolt loodud andmete kasutamise puhul (ingl *respondent-generated data*), tuleks tähele panna, et autoriõigustega (ise tehtud) foto kasutamise õigus uurimistöös on lubatud ainult siis, kui autorilt on saadud kirjalik luba ka selle foto avaldamiseks. Seega oleks vastava meetodi kasutamisel otstabekas esmalt vaadelda, milliseid pilte laekub, ja siis intervjuudes kasutada ise tehtud sarnase sisuga fotosid, mida on võimalik avaldada autoriõiguste rikkumist kartmata. Ära jääb ka probleem pildi lahutusega, et tagada piltide hea trükikvaliteet.

Üliõpilaste tagasisidel põhinevas aruandes on pildid, mis on omased Lõuna-Saksa ja Austria kultuurmaastikule. Seega peaks Eestis vastavat meetodit rakendades kasutama ilmselt soo, raba ja metsapilte. Kuna foto ja tekst on mõeldud veebipõhises õppekeskkonnas jagamiseks, siis usun, et üliõpilased on olnud oma kogemusi kirjeldades ausad, aga teadlikult vältinud liiga emotsionaalseid pilte ja olukordi. Emotsionaalselt laetud piltide teadlik kasutamine võib olla intervjuuerimisel nii abiks kui ka takistuseks. See otsus tuleb teha uurimisteamast ja -küsimusest lähtuvalt.

Visuaal-tekstuaalse intervjuu analüüs

Uurimisteamast ja -küsimusest lähtuvalt võiks kaaluda nii piltide kvantifitseerimist, tüpologiseerimist kui ka tekstide analüüsimist, kasutades sisu- või teemaanalüüsi (ingl *content analysis* ja *thematic analysis*). Piltide süvaanalüüsiks on saksa sotsioloogid soovitanud kasutada dokumendi meetodit (sks *dokumentarische Methode*), mis on seotud Karl Mannheimi ja etnometodoloogia traditsiooniga (Bohnsack 2013). Käesolevas artiklis esitatud tudengite tagasisidel põhinev aruanne on näide kirjeldav-võrdlevast analüüsismeetodist (Gray & Williamson *et al.* 2007), kus on välja valitud kõige ilusamad pildid ja kokku võetud tekstide sisu.

Suurema materjaliga on ilmselt otstarbekas kasutada nii kvantitatiivset kui ka kirjeldavat lähenemist, kuid kindlasti on vaja lisaks analüüsida ka erinevaid üksikjuhtumeid, sest käesolevas artiklis esitatud juhtumianalüüs näitab, et just pildi ja sõna vahel sündinud dialoogi tõlgendamine, kus pildile antakse tähendus sõnade abil ja sõnad annavad pildile uue tähenduse, võimaldab kõige täpsemalt analüüsida ja tõlgendada intervjuueeritava seisukohti ja väärtushinnanguid ning isegi kasvamist.

Tõlgendamisel olulise iteratsiooniprotsessi võib üles ehitada erinevalt: *uurija-uuritav*, *uurija-uurija* või nagu käesolevas artiklis: *uurija – laiem kontekst – uuritav*. Kvalitatiivse uurimise standardite järgi oleks parem, kui pildi ja teksti analüüsi teeksid kaks teineteiset sõltumatut uurijat, seejärel tuleks tulemus saata uuritavale kommenteerimiseks (Tong & Sainsbury *et al.* 2007). Selline tõlgendamine aitaks kindlasti lisada süvaanalüüsile dimensioone, sest nii pildid kui ka tekst äratavad analüüsijates erinevaid kogemusi ja tundeid. Samas on hermeneutilise ringi üks põhimõtteid juhendumine tekstist (ja pildist) lähtuvatest tõlgendustest (Heidegger 1927/2011).

Hermeneutiline ring sulgub: üliõpilane näeb patsiendijuhtumi taga inimest

Iseenda spirituaalse kuuluvuse analüüsimine aitab nii igapäevastel kohtumistel kui ka tervishoiusüsteemis paremini märgata hingelise abi vajadust või isegi proaktiivselt küsida: “Mis on teie jaoks praegusel hetkel kõige olulisem?”, “Kuidas saame meie teid aidata?” (Ross & McSherry 2018). Uuritava kogemus sellise lühikese “spirituaalse anamneesiga” pärast loengukursusel osalemist oli järgmine:

Spirituaalne anamnees töötas hästi, patsient oli avatud ja suutis oma vajadusi arusaadavalt edasi anda. Asjaolu, mis ei ole minu intensiivravipatsientide puhul iseenesestmõistetav ja tõstatab küsimuse, mil määral saab arvesse võtta nende patsientide spirituaalseid vajadusi, kes ei suuda end verbaalselt väljendada, on teadvuspiiranguga vms. Leidisin, et vestlus oli meeldiv ja pärast seda oli isegi rohkem tunne, et näen patsiendijuhtumi taga inimest (st individuaalset isiksust, mitte juhuslikku patsienti). Leian, et küsitlemine rikastab igapäevast õendusrutiini ja kavatsen seda tulevikus sagedamini kasutada. Eelistatavalt vaiksematel hetkedel avaküsimusena, vahelduseks küsimusele “Kuidas läheb?”

Uuritav üliõpilane on liikunud tühjusest võimekuse suunas. Ta on kasvanud isiksusena ja tervishoiutöötajana. Ta on hakkanud nägema patsiendijuhtumi taga inimest. Ta kavatses asendada tavalise “*Kuidas läheb?*”, küsimusega “*Mis on teie jaoks praegusel hetkel kõige olulisem?*”. Ta esitab ka kriitilise küsimuse: mida teha kui suhtlus pole võimalik? See on minule õppejõuna märk, et järgmisel korral tuleb veelgi enam rõhutada lihtsalt olemas- ja kohalolemise olulisust hingelise abi andmisel.

Kokkuvõte

Spirituaalsusel ja hingelise abi andmisel oluline roll nii haiguste ennetamisel, haiguste ravis, taastustavis kui ka palliatiivses ravis. Artiklis analüüsitakse hermeneutiliselt visuaal-tekstuaalse meetodi abil eneserefleksioonijuhtumit, et näidata, kuidas hingelise abi andmise võimekust on võimalik arendada eneserefleksiooni kui didaktilist meetodit kasutades. Lisaks vaatleb artikkel valitud refleksiooni- (pilt ja sõna) ja analüüsimeetodi (hermeneutiline tõlgendamine) sobilikkust emotsionaalsete, sotsiaalsete ja usundiliste kogemuste edasiandmiseks ja mõtestamiseks.

Kommentaar

¹ Vt eespool kohustuslik kirjandus peatükis “Eneserefleksioon ja sõnastamine piltide abil loengukursusel “Spirituaalsus ja hingelise abi andmine””.

Kirjandus

Best, Megan & Leget, Carlo & Goodhead, Andrew & Paal, Piret 2020. An EAPC white paper on multi-disciplinary education for spiritual care in palliative care. – *BMC Palliative Care* 19 (9), (DOI:10.1186/s12904-019-0508-4).

Bohnsack, Ralph 2013. Die dokumentarische Methode in der Bild- und Fotointerpretation. – Bohnsack, Ralph & Nentwig-Gesemann, Iris & Nohl, Arnd-Michale (toim). *Die dokumentarische Methode und ihre Forschungspraxis*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, lk 75–98 (DOI:10.1007/978-3-531-19895-8_4).

Brandstötter, Cornelia & Grabenweger, Reinhard & Lorenzl, Sefan & Paal, Piret 2021. Spiritual Care und Palliative Care: zentrale Aspekte. – *Zeitschrift für Palliativmedizin* 22 (06), lk 325–334 (DOI:10.1055/a-1513-1641).

Chuengsatiansup, Komatra 2003. Spirituality and health: An initial proposal to incorporate spiritual health in health impact assessment. – *Environmental Impact Assessment Review* 23, lk 3–15 (DOI:10.1016/S0195-9255(02)00037-9).

Collier, John 1957. Photography in Anthropology: A Report on Two Experiments. – *American Anthropologist* 59 (5), lk 843–859 (DOI: 10.1525/aa.1957.59.5.02a00100).

Davies, Brownyn & Harré, Rom 1999. Positioning Theory. – Harré, Rom & Langenhove, Luk van (toim). *Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action*. Oxford: Blackwell, lk 32–52.

De Vries, Kay 2020. Case study methodology. – Aranda, Kay (toim.) *Critical Qualitative Health Research Exploring Philosophies, Politics and Practices*. London: Routledge, lk 41–52 (DOI:10.4324/9780429432774-2).

Gray, Paul & Williamson, John & Karp, David & Dalphin, John 2007. Comparative research methods. – *The Research Imagination: An Introduction to Qualitative and Quantitative Methods*. Cambridge: Cambridge University Press, lk. 325–348 (DOI:10.1017/CBO9780511819391.016).

Heidegger, Martin 2011 [1927]. *Being and Time* (tlk Macquarrie, John & Robinson, Edward). New York, NY: Harper & Row.

Inwood, Michael 2000. *Heidegger: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Jones, Kate F. & Paal, Piret & Symons, Xavier & Best, Megan 2021. The Content, Teaching Methods and Effectiveness of Spiritual Care Training for Healthcare Professionals: A Mixed-Methods Systematic Review. – *Journal of Pain and Symptom Management* 62 (3), lk e261–e278 (DOI:10.1016/j.jpainsymman.2021.03.013).

Jones, Kate F. & Washington, Jennifer & Kearney, Matthew & Best, Megan 2022. What is the role of spiritual care specialists in teaching generalist spiritual care? The perspectives of pastoral care staff in a large Catholic health and aged care organization. – *Journal of Health Care Chaplaincy* (DOI:10.1080/08854726.2022.2095779).

McSherry, Wilfred & Smith, Joanne 2012. Spiritual Care. – McSherry, Wilfred & McSherry, Robert & Watson, Roger (toim). *Care in Nursing: Principles, Values and Skills*. Oxford: Oxford University Press, lk 118.

Nolan, Steve & Saltmarsh, Philip & Leget, Carlo 2011. Spiritual care in palliative care: Working towards an EAPC task force. – *European Journal of Palliative Care* 18 (2), lk 86–89.

Nolan, Steve 2012. *Spiritual Care at the End of Life. The Chaplain as a “Hopeful Presence”*. London, Philadelphia: Jessica Kingsley.

Paal, Piret 2021. Zuhören und Da Sein. – *ULG Palliative Care Blogpost* (<https://www.ulg-palliativecare.at/update/beitrag/zuhoeren-und-da-sein> – 15.02.2023).

Paal, Piret & Helo, Yousef & Frick, Eckhard 2015. Spiritual care training provided to healthcare professionals: a systematic review. – *Journal Pastoral Care and Counseling* 69 (1), lk 19–30 (DOI:10.1177/1542305015572955).

- Paal, Piret & Krikmann, Ülle & Sikk, Katrin & Taba, Pille & Elmet, Katrin & Suija, Kadri 2022. Palliatiivne ravi kui esmatasandi tervishoiuteenus – definitsioon, normid ja tavad. – *Eesti Arst* 101 (6–7), lk 349–355 (<https://eestiartst.ee/palliatiivne-ravi-kui-esmatasandi-tervishoiuteenus-definitsioon-normid-ja-tavad/> – 15.02.2023).
- Peng-Keller, Simon 2019. Spiritual Care im Gesundheitswesen des 20. Jahrhunderts. Vorgeschichte und Hintergründe der WHO-Diskussion um die spirituelle Dimension. – Peng-Keller, Simon & Neuhold, David (toim). *Spiritual Care im globalisierten Gesundheitswesen. Historische Hintergründe und aktuelle Entwicklungen*. Darmstadt: wbg Academic, lk 13–71.
- Peng-Keller, Simon & Winiger, Fabian & Rauch, Raphael 2022. *The Spirit of Global Health: The World Health Organization and the 'Spiritual Dimension' of Health, 1946–2021*. Oxford: Oxford University Press.
- Ricoeur, Paul 1991. Life in quest of narrative. – Wood, David (toim). *On Paul Ricoeur: Narrative and Interpretation*. London & New York: Routledge, lk 20–33.
- Ritchie, Stephen M. & Rigano, Donna L. 2001. Researcher-participant positioning in classroom research. – *International Journal of Qualitative Studies in Education* 14 (6), lk 741–756 (DOI:10.1080/09518390110078413).
- Ross, Linda & McSherry, Wilfred 2018. The power of two simple questions. – *Nursing Standard* 19, lk 43–47 (DOI:10.7748/ns.33.9.78.s22).
- Saunders, Cicely 1988. Spiritual pain. – *Journal of Palliative Care* 4 (3), lk 29–32 (DOI:10.1177/082585978800400306).
- Suija, Kadri & Suija, Kaiu 2008. Palliatiivne ravi: printsiibid ja eesmärgid. – *Eesti Arst* 87, lk 205–209.
- Tong, Allison & Sainsbury, Peter & Craig, Jonathan 2007. Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): a 32-item checklist for interviews and focus groups. – *International Journal for Quality in Health Care* 19 (6), lk 349–357 (DOI:10.1093/intqhc/mzm042).
- Williams, Roman R. & Whitehouse, Kyle 2015. Photo Elicitation and the Visual Sociology of Religion. – *Review of Religious Research* 57 (2), lk 303–318 (DOI:10.1007/s13644-014-0199-5).
- von Dach, Christoph & Osterbrink, Jürgen 2013. Spiritualität der Pflege. – *Spiritual Care* 2 (3), lk 21–30 (DOI:10.1515/spircare-2013-0042).
- Wondwossen Fantaye, Arone & Kitto, Simon & Hendry, Paul & Wiesenfeld, Lorne 2022. Attributes of excellent clinician teachers and barriers to recognizing and rewarding clinician teachers' performances and achievements: a narrative review. – *Canadian Medical Education Journal* 13 (2), lk 57–70 (DOI:10.36834/cmej.73241).

Summary

“Empty room” or self-reflection and visual-textual case study on teaching and learning of providing spiritual care

Piret Paal

Head of Palliative Care Research Institute
Paracelsus Medical University, Salzburg, Austria
piret.paal@pmu.ac.at

Keywords: health, palliative care, spiritual care, spirituality

According to the vision of the World Health Organization, spirituality is an integral part of human existence. Spirituality is even seen as an all-encompassing essence of the human being that requires appreciation and respect. Spirituality is closely linked to the search for meaning, the sense of connection and the feeling and experience of belonging. The article explores the question of whether and how it is possible to teach and learn spiritual care when one is ‘not spiritual’ oneself. The case study, based on the student’s self-reflection, is theoretically inspired by Ricoeur’s theory of narrative meaning-making and a search for explanations of life issues. It is a visual-textual case study, which also explains the appropriateness of the chosen method of self-reflection and analysis for recording and making sense of emotional-social-relational experiences.

Piret Paal on folklorist ja kultuuriteadlane (FT Helsingi Ülikool, Soome 2011). Alates 2010. aastast tegeleb ta palliatiivse ravi edendamisega rahvusvahelisel tasandil. Alates oktoobrist 2022 on Paal professor ja palliatiivse ravi instituudi juhataja Paracelsuse meditsiiniülikoolis Salzburgis (Austria). Paali teadustöö keskendub hingehoiule, palliatiivsele ravile ja üldisemalt rahva tervise teemadele.

Piret Paal is an anthropologist (PhD University of Helsinki, Finland, 2011) interested in health and living with illness. She has been involved in palliative care research internationally since 2010. Since October 2022, Paal has been professor and director of the Palliative Care Institute at Paracelsus Medical University, Salzburg, Austria. Paal’s research focuses on spiritual care, palliative care and public health issues in general.

ORCID ID: 0000-0002-1341-3248
piret.paal@pmu.ac.at